

K14

2322-P

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

КАЗАКЕВИЧ ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

УДК 94(477)“18+19”+929 Житецький

ПЕДАГОГІЧНО-НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
П. Г. ЖИТЕЦЬКОГО

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Handwritten signature

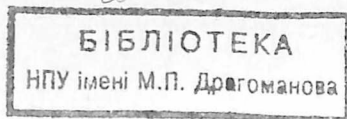
НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310233

Київ - 2005

2059

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі давньої та нової історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Кабінет Міністрів України.

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Катренко Андрій Миколайович,
Український науково-дослідний інститут архівної
справи та документознавства,
завідувач науково-інформаційного відділу

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Казьмирчук Григорій Дмитрович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри історії для гуманітарних
факультетів історичного факультету;

кандидат історичних наук,
Смольніцька Мирослава Костянтинівна,
Інститут історії України НАН України,
науковий співробітник відділу історії України
другої половини ХХ ст.

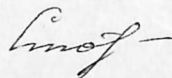
Провідна установа Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, кафедра історії України, Міністерство
освіти і науки України, м. Чернівці.

Захист відбудеться “21” жовтня 2005 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “19” вересня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Стоян Т. А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Останнім часом помітно посилився інтерес до українського національного руху, однієї зі сторінок минулого, яка упродовж багатьох десятиліть піддавалася однобічним тлумаченням, фальсифікувалася та замовчувалася. Національне піднесення другої половини XIX ст. мало важливе значення для формування підґрунтя подальшого ідеологічного та політичного розвитку українського суспільства початку XX ст. На сьогоднішній день створено чимало узагальнюючих праць, у яких з точки зору сучасного стану історичної науки розкривається картина соціально-політичного життя України другої половини XIX ст. Однак всебічна і об'єктивна реконструкція перебігу тогочасних історичних подій можлива лише за умови прискіпливого дослідження життя та діяльності їхніх учасників. Визначальну роль особистісного фактору в процесах суспільно-політичного розвитку країни підкреслює й сучасний хід української історії.

Серед громадських діячів України другої половини XIX ст. виділяється П. Г. Житецький, видатний науковець та педагог, який відіграв помітну роль в українському громадівському русі. Досі не створено цілісної картини життя, науково-педагогічної та громадської діяльності ученого в контексті розвитку українського національного руху другої половини XIX ст. Необхідність комплексного дослідження постаті П. Г. Житецького обумовлюється потребою визначення його внеску в процес розгортання українського національного руху і з'ясування його ролі в культурному та науковому житті України. Поява такого дослідження сприятиме на прикладі конкретної особистості глибшому розумінню специфіки суспільно-політичного розвитку України другої половини XIX ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах програми науково-дослідницьких робіт історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка "Історія формування і розвитку Української держави" (державний реєстраційний номер № 01БФ046-01). Тема дисертації затверджена вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 27 лютого 2003 р.).

Об'єктом дослідження є особа Павла Гнатовича Житецького, видатного педагога, ученого та громадського діяча другої половини XIX – початку XX ст.

Предметом дослідження є життєвий шлях, педагогічна та наукова робота П. Г. Житецького, його суспільно-політичні та історичні погляди, громадська діяльність.

Хронологічні рамки роботи, враховуючи специфіку дослідження персоналії, охоплюють роки життя П. Г. Житецького (1836-1911). Особлива увага

зосереджена на періоді його активної педагогічної, наукової та громадської діяльності, що охоплює початок 1860 рр. – початок ХХ ст.

Мета дисертації полягає у комплексному дослідженні життєвого шляху П. Г. Житецького, педагогічної, наукової, громадської діяльності ученого, аналізі його історичних поглядів.

Для реалізації мети були поставлені наступні наукові завдання:

- проаналізувати ступінь наукової розробки проблеми та стан її джерельної бази;
- з'ясувати внесок П. Г. Житецького як педагога у розвиток освіти в Україні та Російській імперії другої половини ХІХ ст.;
- показати значення наукової спадщини ученого для культурно-освітнього розвитку України другої половини ХІХ – початку ХХ ст.;
- розкрити погляди ученого на історію України і визначити їхній вплив на формування його громадського та наукового світогляду;
- виявити основні чинники формування суспільно-політичних поглядів П. Г. Житецького;
- визначити місце і роль П. Г. Житецького в українському національному русі.

Методологічна основа дослідження. Дисертація є історико-біографічним дослідженням, проведеним з точки зору принципів історизму, об'єктивності та науковості. Воно характеризується описом усього життя особи від народження до смерті, розглядає її життєвий шлях та еволюцію поглядів і діяльності в історичному контексті, аналізує всю сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів і взаємозв'язків особи та середовища в його розвитку¹.

Серед використаних у дисертації методів слід також відмітити проблемно-хронологічний, який уможливує розгляд явищ в часовій послідовності і передбачає розчленування широкої теми на окремі відносно вузькі проблеми. Кожна з цих проблем досліджується у хронологічній послідовності стосовно історичних явищ і подій, що до неї належать, а також у динаміці, тобто в русі і змінах, що відбувалися. Застосування конкретно-історичного методу відкрило можливість встановити та уточнити факти та події, які складають основу висвітлення життя та діяльності П. Г. Житецького. Використовуючи історико-порівняльний метод вдалося показати спільне та відмінне у діяльності П. Г. Житецького та деяких його сучасників. Метод персоналізації дозволив охарактеризувати особистий внесок П. Г. Житецького у культурно-освітній та національний розвиток України в другій половині ХІХ ст. Об'єктивне розкриття соціально-культурного середовища, у якому П. Г. Житецький сформувався як особистість і науковець, обумовило застосування системного підходу.

¹ Чижко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії сучасної України. – К., 1996. – С. 168.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робота є першою в українській історіографії спробою комплексного дослідження життєвого шляху, педагогічної, наукової та громадської діяльності П. Г. Житецького, яке здійснено на основі використання широкої джерельної бази з точки зору сучасних принципів історико-біографічного пізнання. До наукового обігу введено значний обсяг архівних джерел, які дали можливість реконструювати малодосліджені аспекти життя та діяльності ученого. Вперше здійснено науковий аналіз історичних поглядів П. Г. Житецького. З'ясовано, що у працях ученого проведено цілісну концепцію історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Визначено роль П. Г. Житецького в українському національному русі другої половини XIX ст. Розкрито його значний внесок у редакційну діяльність журналу "Киевская старина" в кінці 1880-х – на початку 1890-х рр. Уточнено окремі аспекти педагогічної діяльності П. Г. Житецького, зокрема його роль у створенні та діяльності Колегії Павла Галагана. З'ясовано деякі раніше невідомі сторінки біографії ученого.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що фактичні матеріали, основні положення, оцінки й висновки дисертації можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць, складанні лекційних і спеціальних курсів з історії та культури України, а також для подальшої розробки проблем історії українського національного руху XIX ст.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на науковій конференції "Дні науки Національного Університету "Киево-Могилянська академія" (7-а Щорічна наукова конференція, Київ, 22-26 січня 2001 р.), щорічних наукових конференціях історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, 1999-2004 рр.), міжнародній науковій конференції "Розвиток науки в університеті за 170 років очима молодих вчених та студентів" (Київ, 27 квітня 2004 р.), щорічних наукових конференціях Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, 2003-2005 рр.), науковій конференції "Науково-дослідна діяльність молодих учених" (Київ, 18-19 травня 2004 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у восьми публікаціях загальним обсягом 3,2 друкованих аркушів, п'ять з яких є науковими статтями, надрукованими у фахових виданнях.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел та літератури (382 найменування), п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації – 221 сторінка, з яких 36 сторінок – список джерел та літератури, 10 сторінок – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено предмет та об'єкт наукового пошуку, хронологічні рамки роботи, мету, завдання і методологічну базу дослідження, вказані наукова новизна, практичне значення дисертації та апробація одержаних результатів.

У першому розділі “Історіографія та джерельна база дослідження” проаналізовано стан наукової розробки та джерельної бази теми.

Першою віхою у науковому вивченні особистості П. Г. Житецького та його творчої спадщини стало вшанування 45-річчя наукової діяльності ученого. Стаття В. М. Перетца, написана з нагоди цього ювілею, тривалий час залишалася єдиною і найбільш ґрунтовною роботою з даної теми². Упродовж кількох десятиліть ім'я П. Г. Житецького епізодично згадувалося у роботах, присвячених українському національному руху другої половини ХІХ ст., а також у довідкових та енциклопедичних виданнях.

З другої половини ХХ ст. до вивчення наукового доробку П. Г. Житецького все активніше почали звертатися українські філологи. Зокрема, значення творчої спадщини ученого для вітчизняної філологічної науки досліджувала О. І. Бріцина, яка присвятила цій проблемі кілька статей, а також кандидатську дисертацію³. В її роботах проаналізовано наукові праці П. Г. Житецького, висвітлено його внесок у розвиток українського мовознавства, стисло розглянуто етапи життєвого шляху та громадської діяльності ученого. За радянських часів було опубліковано низку статей, присвячених тим чи іншим аспектам наукової діяльності П. Г. Житецького. Це були праці Є. П. Кирилюка⁴, Г. П. Їжакевича⁵, М. А. Жовтобрюха⁶, І. К. Білодіда⁷, О. І. Білодіда⁸, А. Й. Багмута⁹,

² *Перетц В.* Павло Житецький: До ювілею 45-літньої наукової діяльності // Записки Українського наукового товариства в Києві. – 1908. – Кн. 2. – С. 3-38.

³ *Бріцина О. І.* Питання українського мовознавства в працях П. Г. Житецького: Дис. ... канд. філол. наук. – К., 1958; *Її жс:* Питання українського правопису у висвітленні П. Г. Житецького. – Українська мова в школі. – 1958. – № 6. – С. 15-19 та ін.

⁴ *Кирилюк Є.* Життя є змістом прекрасного // Вітчизна. – 1967. – № 4. – С. 171-175.

⁵ *Їжакевич Г. П.* П. Г. Житецький – історик української літературної мови (до 130-річчя з дня народження) // Мовознавство. – 1967. – № 2. – С. 28-32.

⁶ *Жовтобрюх М. А.* Видатний український вчений П. Г. Житецький // Український історичний журнал. – 1967. – № 1. – С. 126-128; *Його жс:* П. Г. Житецький (До 150-річчя з дня народження) // Українська мова в школі. – 1986. – № 12. – С. 60-65.

⁷ *Білодід І. К.* Научное наследие П. И. Житецкого и современность // Вопросы языкознания. – 1968. – № 1. – С. 111-117.

Л. Т. Масенко¹⁰. Здебільшого вони написані з нагоди річниць з дня народження П. Г. Житецького або як вступні статті до видання його творів. Першою значною роботою, присвяченою постаті П. Г. Житецького стала науково-популярна книга В. П. Плачинди¹¹. Її позитивною рисою є залучення великого обсягу архівних джерел. Водночас, праця В. П. Плачинди відзначалася ідеологічною заангажованістю, що зумовило дещо упереджений погляд автора на громадську діяльність П. Г. Житецького.

Після проголошення незалежності України, постать П. Г. Житецького як діяча українського національного руху привернула увагу істориків. На її вагоме значення для національно-визвольної боротьби українського народу вказував у своїй статті В. Г. Сарбей¹². Н. С. Побірченко присвятила свій невеликий за обсягом навчальний посібник громадській, педагогічній та науковій діяльності П. Г. Житецького¹³. Щоправда, ця робота характеризується незначною кількістю залучених джерел. Наукова співпраця П. Г. Житецького з філологами Західної України отримала відображення в статті М. Грицика¹⁴. Громадська діяльність П. Г. Житецького знайшла об'єктивну оцінку в ґрунтовних працях А. М. Катренка¹⁵, присвячених історії українського національного руху другої половини XIX ст.

Джерельна база дослідження представлена опублікованими та архівними нарративними та документальними джерелами. У дисертації використано матеріали 31 архівного фонду 6 архівосховищ України та Російської Федерації. Частина з них запроваджується у науковий обіг вперше.

⁸ Білодід О. І. Спадщина мовознавця і сучасність: До 138-річчя від дня народження П. Житецького // Літературна Україна. – 1967. – № 1. – С. 126-128.

⁹ Багмут А.Й. Славистичні інтереси П. Г. Житецького // Мовознавство. – 1970. – № 1. – С. 26-30.

¹⁰ Масенко Л. Т. Павло Гнатович Житецький [Вступ. ст.] // Житецький П. Г. Вибрані праці. Філологія. – К., 1987. – С. 3-18.

¹¹ Плачинда В. П. Павло Гнатович Житецький. – К., 1987.

¹² Сарбей В. Дослідник національної реліквії // Історичний календар'97. – К., 1996. – С. 12-13.

¹³ Побірченко Н. С. Павло Житецький – український вчений, педагог, громадський діяч. – К., 1997.

¹⁴ Грицик М. Павло Житецький у зв'язках із західноукраїнськими філологами // IV Міжнародний конгрес україністів, Одеса 26-29 серп. 1999. – Кн. 1. – К., 2000. – С. 334-342.

¹⁵ Катренко А. М. Український національний рух XIX ст. Частина II. 60-90-ті роки XIX ст. – К., 1999; Катренко А. М., Катренко Я. А. Національно-культурна та політична діяльність Київської громади (60-90-ті роки XIX ст.). – К., 2003.

Документальні джерела дослідження представлені різноманітними біографічними матеріалами, документами громадських і наукових товариств та організацій, а також матеріалами державних органів влади та офіційних установ. Багаті фактичні матеріали, щодо окремих аспектів біографії містять свідоцтва, атестати, дипломи, протоколи, грамоти, офіційні повідомлення, матеріали до громадської та педагогічної діяльності. Вони зберігаються в ф. 1 (Літературні матеріали), ф. 85 (Житецький Павло Гнатович), ф. 175 (Титов Федір Іванович) Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), у ф. 707 (Управління Київського учбового округу) Центрального державного архіву України в м. Києві (далі – ЦДАК), у ф. 16 (Київський університет) Державного архіву міста Києва (далі – ДАМК). Важливе значення для вивчення громадської діяльності П. Г. Житецького, його участі в українському національному русі мають доноси, запити, доповідні записки, які зберігаються у ф. 274 (Київське губернське жандармське управління), ф. 442 (Канцелярія Київського, подільського і волинського генерал-губернатора) ЦДАК, ф. 1282 (Канцелярія міністра внутрішніх дел) Російського державного історичного архіву в Санкт-Петербурзі.

Група наративних джерел представлена науковими та публіцистичними працями П. Г. Житецького¹⁶, його публічними промовамі¹⁷, написаними його сучасниками статтями-некрологами¹⁸, щоденниками та спогадами¹⁹, приватним листуванням. Своєрідне місце займає “Записка” П. Г. Житецького, яка призначалася для службового самозахисту і була написана у формі

¹⁶ *Житецький П. И.* Русский патриотизм (Ответ “Дню”) // Основа. – 1862. – № 3. – С. 1-21; *Житецький П. И.* Очерк звуковой истории малорусского наречия. – К., 1876; *Житецький П.* Про українські народні думи. – К., 1919; *Житецький П. Г.* Вибрані праці. Філологія. – К., 1987 та ін.

¹⁷ *Житецький П. Г.* З історії Київської української громади. – Промова Павла Житецького на Шевченкових роковинах (З його посмертних паперів) // Записки НТШ. – 1913. – № 4. – Т. 116. – 177-189 та ін.

¹⁸ *Єфремов С.* Памяти П. И. Житецького // Киевская мысль. – 1911. – 6 марта. – № 65; *Перетц В.* Пам’яті П. Житецького // Записки НТШ. – 1911. – Т. 102 – С. 5-10; *Пчілка Олена.* Павло Житецький // Рідний край. – 1911. – № 24. – липень. – С. 1-7; *Русов О.* Пам’яті Житецького // Світло. – 1911. – № 7. – С. 32-35; *Стешенко І.* Павло Житецький // Світло. – 1911. – № 7. – С. 24-28.

¹⁹ *Игнатъев А. А.* 50 лет в строю. – Т. 1. – Кн. 1-3. – Петрозаводск, 1963; *Кістяківський О. Ф.* Щоденник. – Т. 1.(1874-1879). – К., 1994, Т. 2.(1880-1885). – К., 1995; *Павел Игнатъевич Житецкий (1836 – 1911).* Отгиск из Ежегодника коллегии Павла Галагана. – К., 1912; *Чикаленко Є.* Спогади (1861-1907). – К., 2003. – та ін.

публіцистичного твору²⁰. Для з'ясування історичних поглядів П. Г. Житецького неабияке значення має його кандидатська дисертація “Община и единоедержавие в Киевской Руси” (ДАМК, оп. 471, од. зб. 186), а також чернетки та нотатки зроблені під час її підготовки (ІР НБУВ, ф. 1, од. зб. 46606-46607).

Важливим джерелом для різнобічного висвітлення особистості П. Г. Житецького є листи ученого до членів родини, а саме до дружини та старшого сина Гната, а також колег та друзів, представлені у низці фондів ІР НБУВ (ф. 1: Літературні матеріали, ф. 3: Листування, ф. 71: Ківлицький Євген Олександрович, ф. XXXVI: Кримський Агатангел Юхимович, ф. 179: Степович Андроник Онисійович), Відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ф. XXV: Маркевич Григорій Іпатович, ф. 37: Багалій Дмитро Іванович) та Санкт-Петербурзького філіалу архіву Російської академії наук (ф. 104: Шейн Павел Васильевич, ф. 134: Шахматов Алексей Александрович).

Частину епістолярної спадщини П. Г. Житецького, його листування з відомими ученими й громадськими діячами вже опубліковано²¹.

Таким чином, попри активізацію історичного дослідження постаті П. Г. Житецького, яке спостерігається в останні роки, ступінь наукової розробки цієї проблеми залишається недостатнім. Громадська діяльність П. Г. Житецького потребує окремого дослідження, яке б визначило його місце в українському національному русі. Окремі аспекти світогляду, етапи біографії і події життя П. Г. Житецького вимагають уточнення і з'ясування.

Для проведення всебічного дослідження постаті П. Г. Житецького, яке б з'ясувало вказані вище питання, існує достатня джерельна база, яка складається з опублікованих і архівних джерел. Вони включають у себе публіцистичні та наукові праці П. Г. Житецького, різноманітні біографічні матеріали, його приватне листування, а також листування його сучасників, щоденники, спогади та некрологи, документи органів влади та державних установ.

Отже, історіографія та джерельна база дослідження дозволяють досягти поставленої мети і розв'язати завдання.

²⁰ *Ющенко Г.* Записка П. І. Житецького // Архівна справа. – 1927. – № 4. – С. 13-22.

²¹ *Архів Михайла Драгоманова.* Листування Київської старої громади з М. Драгомановим (1870-1895). – Варшава, 1937/38; *Житецький І. О. М.* Пипін та киявські українці (Листування Пипіна і Житецького) // Україна. – 1928. – № 6. – С. 21-28; *Катренко А.* “Молю Бога, щоб він подав Вам змогу і силу закінчити сей колосальний труд...” (епістолярія П. Г. Житецького і М. С. Грушевського) // Пам'ять століть. – 2001. – № 1. – С. 19-43.; *Письма И. В. Ягича к русским ученым, 1865 – 1886.* – М., Л., 1963; *Студинський К.* Галичина й Україна в листуванні 1864-1884 рр. – Т. 1. – Харків, К., 1931.

У другому розділі “Основні віхи життя та педагогічна діяльність” висвітлено життєвий шлях та діяльність П. Г. Житецького як педагога.

П. Г. Житецький походив з родини священика, що дозволило йому здобути глибоку і всебічну освіту. Його освітній шлях почався у духовних навчальних закладах – Полтавському духовному училищі, єпархіальній Полтавській семінарії у м. Переяславі та у Київській духовній академії. Саме у стінах останньої сформувалася зацікавленість П. Г. Житецького до проблем історії України. Активна позиція П. Г. Житецького та участь у студентському заворушенні 1859 р. не дали йому змогу закінчити навчання у академії. Упродовж 1860-1864 рр. П. Г. Житецький здобув історичну освіту на історико-філологічному факультеті університету св. Володимира. Проте, знайомство з М. А. Туловим, яке відбулося ще під час навчання в університеті, зумовило еволюцію наукових пріоритетів П. Г. Житецького у бік філології.

М. А. Тулов посприяв П. Г. Житецькому після закінчення навчання отримати місце учителя російської словесності в Кам'янець-Подільській губернській гімназії. Про творче ставлення П. Г. Житецького до роботи свідчить розроблена ним навчальна програма для 5-го класу гімназії. У 1868 р. П. Г. Житецького було переведено до Києва, де він продовжував викладати російську словесність та мову в Києво-Подільській прогімназії (1868-1869), 2-й Київській чоловічій гімназії (1869-1876), Київській Фундуклеївській жіночій гімназії (1870-1876), Київській Володимирській військовій гімназії (1876-1880). Він підтримував дружні стосунки з Г. П. Галаганом, в якості приватного учителя займався з його сином Павлом. Після смерті останнього П. Г. Житецький на запрошення Г. П. Галагана долучився до створення Колегії, названої на честь його єдиного сина, приймав участь у розробці її статуту. Викладаючи у Колегії і віддаючи їй, за власними словами, “три чверті душі”, П. Г. Житецький активно виступав за збереження традицій цього навчального закладу.

Як педагога П. Г. Житецького характеризували такі риси, як вимогливість, прагнення працювати лише зі здібними і підготовленими учнями старших класів. Учений ретельно готувався до своїх уроків і проводив їх на високому науковому рівні. Він глибоко вплинув на деяких зі своїх учнів, зокрема на А. Ю. Кримського, М. М. Маяковського, Н. О. Котляревського, О. О. Ігнатєва та ін.

Через політичні обставини у 1880 р. П. Г. Житецький був змушений виїхати до Санкт-Петербурга. В імперській столиці він викладав російську словесність у середніх військових навчальних закладах та Академії генерального штабу. Навесні 1881 р. у званні приват-доцента П. Г. Житецький прочитав курс філософії мовознавства у Петербурзькому університеті. Після повернення до Києва у 1882 р. він викладав у Київському Володимирському кадетському корпусі та Колегії Павла Галагана. У 1893 р. через конфлікт з новим директором

Колегії Павла Галагана І. Ф. Анненським, який намагався перетворити навчальний заклад на звичайну гімназію, П. Г. Житецького вразив інсульт, що унеможливило для нього викладацьку діяльність.

Подолавши хворобу, П. Г. Житецький продовжував займатись навчально-методичною роботою. Його перу належать підручники “Теория сочинения с хрестоматией” (1895), “Теория поэзии”, “Очерки из истории поэзии” (обидва 1898), які були високо оцінені науково-педагогічною громадськістю і у подальшому неодноразово перевидавалися. Два з них були удостоєні премії Петра Великого.

Через українське походження і участь у національному русі реакційні кола перешкодили П. Г. Житецькому влаштуватися на посаду доцента Університету св. Володимира (у 1870-х рр. і у 1882 р.). Лише у 1908 р. за видатні наукові досягнення йому було присуджене звання почесного доктора Київського університету. Як було з'ясовано дисертантом, цьому передувало присудження П. Г. Житецькому ступеня почесного доктора Харківського університету.

Можна стверджувати, що П. Г. Житецький зробив помітний внесок у розвиток освітньої справи, як в Україні, так і в Російській імперії. Поряд із цим, педагогічна діяльність не була пріоритетною для П. Г. Житецького – упродовж усього життя він усвідомлював себе насамперед науковцем і якраз на науковій ниві його здобутки найбільше прислужилися українській справі.

У третьому розділі “Наукова творчість. Історичне минуле України у висвітленні й оцінках П. Г. Житецького” відзначено внесок вченого у розвиток української науки, розкрито його історичні погляди, проаналізовано сформульовану ним концепцію історичного розвитку українського народу.

Багаторічна наукова діяльність П. Г. Житецького принесла йому славу одного з найвизначніших українських філологів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Вона стала значною віхою у довготривалому і складному процесі визнання за українською мовою права на повноцінний і вільний розвиток. Ґрунтовні наукові праці П. Г. Житецького започаткували новий напрям українського мовознавства – історію української літературної мови. Вони досі використовуються в дослідженнях української мови та літератури, їхні окремі положення донині не втратили актуальності.

Погляди вченого на виникнення та розвиток української мови неодноразово служили ґрунтом для звинувачень у сепаратизмі й тенденційності. Проте, праці П. Г. Житецького ще за його життя здобули визнання у середовищі філологів-славістів як в Україні, так і за її межами. Такі дослідження вченого як “Очерк звуковой истории малорусского языка” (1876) та “Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII в.” (1889) були нагороджені Уварівською премією Російської академії наук. У праці “Энеида” Котляревского и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII века” (1900) П. Г. Житецький

першим показав значення видатної літературної пам'ятки для становлення нової української літератури і літературної мови. Дослідженню української усної народної творчості присвячена його робота "Мысли о народных малорусских думах" (1893), в якій учений вперше дав аналіз поетичного стилю та мови українських народних дум, розглянув мову драматичних творів XVIII ст. П. Г. Житецький вперше ввів до наукового обігу низку визначних рукописних літературних пам'яток, у тому числі славетне Пересопницьке Євангеліє, був автором низки робіт з історії мовознавства, виконував численні завдання Російської академії наук, упродовж багатьох років збирав матеріали для історичного словника української мови, брав активну участь у розробці українського правопису.

П. Г. Житецький плідно співпрацював з провідними науковцями того часу: М. С. Грушевським, О. О. Шахматовим, О. М. Пипінім, І. В. Ягичем, В. М. Перетцем, К. П. Михальчуком, Б. Д. Грінченком та ін. Наукові заслуги П. Г. Житецького були відзначені обранням його членом-кореспондентом Російської академії наук (1898), почесним доктором Харківського і Київського університетів (1908).

П. Г. Житецький цілком поділяв погляд на мовні явища, як на продукт історичного процесу, активно використовував історичні гіпотези у своїх філологічних дослідженнях. У його працях викладена цілісна концепція вітчизняної історії з найдавніших часів до кінця XVIII ст., на формування якої найбільш суттєво вплинули праці М. О. Максимовича та М. І. Костомарова. До вивчення історичного процесу П. Г. Житецький підходив з народницьких позицій, розглядаючи історію України крізь призму соціального і національного розвитку широких верств українського населення. Учений спирався на методологічні основи позитивістського еволюціонізму, вважаючи, що населення України, починаючи з давньослов'янських племен, було пов'язане ланцюгом спадкоємності. Русійною силою історичного процесу П. Г. Житецький вважав народ, маючи на увазі широкі соціальні верстви. Український народ, на його думку, характеризувався прадавніми демократичними традиціями суспільного життя.

Початки української історії П. Г. Житецький пов'язував з літописними полянами, підкреслюючи близькість способу життя і звичаїв останніх з українцями. Після утворення Київської держави, яка об'єднала усі племена Русі, почалося формування двох основних центрів східного слов'янства – північного, володимиро-суздальського та південного, київського, з яким учений пов'язував історичну долю українців. Заперечуючи погодинській схемі історії Росії, П. Г. Житецький доводив, що після монголо-татарської навали центр політичного та культурного життя Київської Русі перемістився на південний захід – у Галицько-Волинське князівство. Після входження українських земель до складу

Великого князівства литовського і Польського королівства більшість місцевих князів та аристократії зрадила інтересам народу, перейшовши на бік завойовників. Визнаючи, що литовські феодальні порядки були кращими за польські, П. Г. Житецький не був схильним розглядати Велике князівство як спадкоємця Київської держави. Для нього органічним продовженням історії княжої Русі була козацька Україна, яка успадкувала земсько-федеративні традиції попередньої епохи.

П. Г. Житецький негативно ставився до Брестської унії, вважаючи, що саме православна церква відповідала демократичним традиціям українського народу, його духу. Потреба українців в усвідомленні себе самодостатнім народом проявилася у створенні в XVI-XVII ст. освітніх закладів, які відстоювали давні національні та демократичні традиції. До другої половини XVIII ст. українська освіта перебувала на однаковому рівні з європейською і значно перевищувала за рівнем розвитку російську.

Позитивно оцінюючи визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького, П. Г. Житецький зазначав, що вона не принесла українському народу звільнення від соціального гноблення. Доба Руїни розірвала українську територію й український народ на дві частини, призвела до того, що інтереси козацької старшини й простого народу розійшлися. XVIII ст. принесло Україні поглиблення національного та соціального гніту з боку Росії та Польщі. Як і кількома століттями раніше українська знать перейшла на бік загарбників. Разом з нею від народу відвернулося духовенство, а з ліквідацією Запорізької Січі занепавав останній бастион, який продовжував захищати народні інтереси. В кризовому становищі опинилася українська освіта. Однак, незважаючи на це, український народ зберіг свої культурні, національні та демократичні традиції. В постаті Т. Г. Шевченка П. Г. Житецький вбачав найкращий доказ невмирущості прагнень України до вільного розвитку.

Таким чином, доведення самодостатності української мови та культури на високому науковому рівні – лейтмотив наукової творчості П. Г. Житецького, як у галузі історії, так і у сфері суто філологічних досліджень – було необхідним саме у той час, коли з одного боку все більше представників інтелектуальної еліти України захоплювалися українською культурою, а з іншого – ця культура піддавалася урядовим заборонам і гонінням. З огляду на це значення його постаті неможливо переоцінити.

У четвертому розділі “Громадська діяльність” розглянуто діяльність П. Г. Житецького як діяча українського національного руху, висвітлено його роль у суспільно-політичному житті України другої половини XIX – початку XX ст.

Національний та культурний розвиток України упродовж XIX ст. відбувався за вкрай несприятливих обставин. Російська та Австрійська імперії, що поділили між собою землі України, були зацікавлені у нівелюванні ідентичності

українців і проводили політику спрямовану на гальмування розвитку української культури. Актуальним завданням для діячів українського руху в Російській імперії було елементарне збереження і розвиток української культури, яка терпіла тотальні утиски, а також поширення ідей, що мали на меті формування української національної свідомості серед широких мас населення. Це й стало основним змістом чергового етапу українського національного відродження, який в історіографії носить назву різночинсько-народницького, організаційного або культурницько-політичного. Таким чином, громадська діяльність представників українського народництва полягала в основному у популяризації української культури, поширенні освіти серед населення, науковому вивченні етнографії, антропології, географії, статистики, історії України, а також української мови.

П. Г. Житецький був одним із визнаних лідерів українського національного руху другої половини XIX ст. Його світогляд та громадянська позиція почали формуватися під час навчання у Київській духовній академії та на історико-філологічному факультеті Університету св. Володимира. Будучи студентом університету, П. Г. Житецький долучився до створення Київської громади і в подальшому брав активну участь в просвітницьких та культурно-мистецьких акціях товариства. Разом із іншими громадівцями П. Г. Житецький викладав у київських недільних школах, спочатку у Печерській, а згодом у Новостроєнській. Також він викладав у нелегально створеній при Громаді семирічній школі з українською мовою навчання.

П. Г. Житецький налагоджував зв'язки з представниками інших Громад, брав активну участь у підготовці періодичних рукописних видань Київської громади (газети ліберального спрямування "Громадниця" і сатирико-гумористичного журналу "Помийниця"), займався питаннями видання та розповсюдження популярних книжок-метеликів. Він виступив як один з авторів статті "Отзыв из Киева", у якій громадівці давали відповідь на провокаційні плітки й закиди поміщиків та органів місцевої влади, а також висвітлили свої прагнення щодо покращення соціально-економічного та культурно-освітнього становища українців. Особисті погляди П. Г. Житецького на національний розвиток українського народу були викладені в статті "Русский патриотизм", де обґрунтовувалося право української мови на вільний та самостійний розвиток у якості мови літератури та науки.

У середині 1860-х рр. діяльність Громади тимчасово перервалася, що співпало з від'їздом самого П. Г. Житецького до Кам'яця-Подільського. Після повернення до Києва і відновлення Київської Старої громади він став одним з провідних її членів. Упродовж 1873 – 1876 рр. П. Г. Житецький брав участь у роботі Південно-Західного відділу Російського імператорського географічного товариства. Учений розробляв мовознавчу програму Відділу, збирав лексикографічні матеріали, досліджував діалекти української мови. У 1879 р. він

став дійсним членом Історичного товариства Нестора-Літописця: зі своїми науковими доповідями учений кілька разів виступав на його засіданнях.

Після 1876 р. наступ реакції спричинив звинувачення П. Г. Житецького у політичній неблагонадійності, які поставили під загрозу можливість продовження наукової роботи і матеріальне благополуччя родини. Це змусило його звернутися до властей із “Запискою”, яка мала довести лояльність імперському урядові як самого П. Г. Житецького, так і українського руху в цілому. Цей документ викликав гостру негативну реакцію значної частини однодумців ученого, хоча загалом не призвів до зменшення впливу його автора в українських колах. Під тиском місцевої адміністрації П. Г. Житецький був змушений на два роки виїхати до Санкт-Петербурга. Після вимушеної дворічної відсутності у Києві він зайняв більш помірковану, консервативну позицію, повністю присвятивши себе науковій діяльності. В кінці 1880-х – на початку 1890-х рр. П. Г. Житецький брав активну участь у роботі журналу “Киевская старина”, на сторінках якого публікувалися численні українознавчі матеріали. Окремі свідчення вказують на його визначну роль у збереженні цього часопису протягом зазначеного періоду. Він був членом редакційного комітету журналу, активно займався питаннями його передплати і фінансування, обстоював інтереси видання перед органами державної влади.

До того часу коли це дозволяло здоров’я, П. Г. Житецький докладав максимум зусиль заради полегшення становища української мови та культури в Російській імперії. Зокрема, він неодноразово звертався до місцевих властей з проханнями про дозвіл на вшанування пам’яті Т. Г. Шевченка, був одним з авторів звернення до міністра народної освіти з клопотанням про дозвіл запровадження української мови у шкільному викладанні. П. Г. Житецький виступав з публічними промовами, проводив активну виховну та освітню роботу з молодим поколінням українолюбців. Його старший син Гнат, відомий український науковець, був лідером однієї з молодих громад. В кінці XIX – на початку XX ст. П. Г. Житецького було обрано членом багатьох наукових та громадських товариств, у тому числі Всеукраїнської загальної організації. Однак, у зв’язку із погіршенням стану здоров’я, активної участі у їхній роботі він брати вже не міг.

Отже, громадська діяльність П. Г. Житецького, що проявилася переважно у науково-просвітницькій роботі, спрямованій на збереження й популяризацію української культури, стала важливою віхою на культурницько-політичному етапі національного відродження України.

У висновках узагальнено результати дослідження:

- Виявлено незавершеність наукової розробки теми дослідження. Вимагають з’ясування окремі аспекти світогляду П. Г. Житецького, зокрема його погляди на історію України, які досі не стали предметом наукового дослідження. Уточнення потребують деякі етапи біографії і події життя ученого. Визначення

внеску П. Г. Житецького у культурно-освітній та національний рух вимагає комплексного вивчення його громадської та педагогічної діяльності. Для проведення окремого дослідження, яке б дало можливість розкрити ці та інші питання існує достатня джерельна база, що складається зі значного комплексу опублікованих і архівних джерел.

- Доведено значний внесок П. Г. Житецького у розвиток педагогічної справи в Україні та Російській імперії другої половини XIX ст. Майже три десятиліття свого життя він віддав педагогічній діяльності, викладаючи у середніх навчальних закладах Києва, Академії генерального штабу в Петербурзі, Петербурзькому університеті. Як педагог П. Г. Житецький глибоко вплинув на деяких зі своїх учнів, зокрема на А. Ю. Кримського, М. М. Маяковського, Н. О. Котляревського, О. О. Ігнат'єва та ін. Учений відіграв значну роль у створенні та діяльності Колегії Павла Галагана. Зокрема, під його впливом Колегія Павла Галагана була заснована передусім як навчальний, а не лише виховний, заклад, який знаходився під опікою Університету св. Володимира. Згодом П. Г. Житецький виявився одним з найактивніших захисників традицій Колегії Павла Галагана, в той час, коли нове керівництво навчального закладу намагалося перетворити його на звичайну гімназію. П. Г. Житецький активно займався навчально-методичною роботою. Йому належить авторство підручників "Теория сочинения с хрестоматией", "Теория поэзии", "Очерки из истории поэзии" які були високо оцінені науковою громадськістю і педагогами.

- З'ясовано, що наукова творчість П. Г. Житецького стала значною віхою в процесі визнання самодостатності й повноцінності української мови, яка офіційними російськими ідеологами розглядалася виключно як "малоросійське наріччя". П. Г. Житецький був одним з основоположників наукового вивчення української мови, фактично започаткував новий напрям у мовознавстві – вивчення історії української літературної мови. Написані на високому науковому рівні праці вченого здобули визнання як в Україні, так і за її межами, двічі були відзначені нагородами Російської академії наук. Вони привертали увагу до України представників європейського наукового загалу, сприяли популяризації української культури, стали підґрунтям для подальших досліджень у галузі української філології. Ще й сьогодні ґрунтовні роботи П. Г. Житецького широко використовуються у мово- та літературознавчих дослідженнях українських науковців.

- Розкрито погляди П. Г. Житецького на історію України, які є важливим елементом його суспільно-політичного та наукового світогляду. Проведений аналіз засвідчив, що П. Г. Житецькому були близькі ліберальні та демократичні ідеї. Він підходив до розгляду історичного процесу з народницьких позицій, вважаючи, що українському народові споконвіку були притаманні демократичні засади суспільного устрою. Всю історію України учений розглядав крізь призму

соціального та національного розвитку широких мас українського населення. Чимало уваги приділяючи у своїх працях питанням релігійної історії, він наполягав на тому, що саме православна церква найкраще відповідала демократичним традиціям українського народу. У наукових та публіцистичних працях П. Г. Житецького викладена цілісна концепція історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. На її формування найбільше вплинули праці М. О. Максимовича та М. І. Костомарова. Методологічною основою його історичної концепції були засади позитивістського еволюціонізму.

- З'ясовано, що суспільно-політичний та науковий світогляд П. Г. Житецького сформувався під час його навчання в закладах вищої духовної та світської освіти, самостійних наукових пошуків та спілкування в колі українолюбців. Будучи студентом Київської духовної академії П. Г. Житецький зацікавився проблемами історичного минулого українського народу. Під час навчання на історичному відділенні історико-філологічного факультету Університету св. Володимира він, під впливом М. А. Тулова, захопився тематикою українського мовознавства. Згодом саме М. А. Тулов підштовхнув П. Г. Житецького до вибору науково-педагогічної кар'єри. Серед світоглядних орієнтирів П. Г. Житецького як науковця та громадського діяча провідне місце посідала ідея національної самобутності українського народу. У своїх наукових працях П. Г. Житецький обґрунтовував право на вільний та самостійний розвиток української мови. Повною мірою ці погляди відображені у його полемічній статті "Русский патриотизм", в неопублікованих записках, а також публічних промовах. Вивчення цих джерел дає підстави вважати, що громадська позиція П. Г. Житецького, яка сформувалася на початку 60-х рр. XIX ст., фактично зазнала мало змін упродовж усього життя ученого.

- Встановлено, що П. Г. Житецький відіграв значну роль на так званому політично-культурницькому етапі розгортання українського національного руху XIX ст. Його багаторічна наукова та просвітницька робота сприяла визнанню української мови як самодостатньої мови літератури та науки, вплинула на формування світогляду наступних поколінь діячів українського національного відродження. Як один із співзасновників і найактивніших членів Київської громади, П. Г. Житецький брав участь в усіх її основних заходах, що були спрямовані на підтримку української культури та поширення освіти серед широких мас українського населення, на здобуття національних прав українців. П. Г. Житецький долучився до створення та діяльності київських недільних шкіл та семирічної школи, яка діяла при Громаді, організації різноманітних культурно-мистецьких акцій. Учений налагоджував зв'язки з представниками інших українських Громад, займався виданням популярних книжок-метеликів, виступив як один з авторів статті "Отзыв из Киева". Упродовж 1873 – 1876 рр. П. Г. Житецький брав активну участь у створенні та діяльності Південно-

Західного відділу Російського імператорського географічного товариства, відповідаючи за мовознавчий напрям роботи установи. В другій половині 1870-х – на початку 1880-х рр. він став об'єктом урядових переслідувань і був змушений на деякий час залишити Україну. Після повернення до Києва учений зайняв обережнішу, поміркованішу позицію, хоча й надалі брав участь в національному русі. В кінці 1880-х – на початку 1890-х рр. П. Г. Житецький працював в редакційному комітеті журналу “Киевская старина” і чимало зробив для нормального функціонування цього українознавчого за духом видання. Учений продовжував боротися за звільнення від утисків української мови та культури, проводив виховну та навчальну роботу серед молодого покоління.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження:

1. *Казакевич О. М.* Співпраця на ниві науки (листи П. Г. Житецького до О. О. Шахматова) // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2001. – Вип. 28. (Ч. 1.). – С. 54-65.
2. *Казакевич О.* Педагогічна діяльність П. Г. Житецького // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – 2002. – Вип. 123-124. – С. 424-429.
3. *Казакевич О.* Погляди П. Г. Житецького на походження і ранні етапи розвитку українського народу // Історичні і політологічні дослідження. Науковий журнал. Видання Донецького національного університету. – № 4(22). – 2004. – С. 12-19.
4. *Казакевич О.* Павло Житецький: переслідування російським урядом наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. ХІХ ст. // Пам'ять століть. – 2004. – № 6. – С. 109-117.
5. *Казакевич О.* П. Г. Житецький – почесний доктор Харківського і Київського університетів (малодосліджена сторінка біографії) // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Зб. наук. ст. – № 10-11. – Чернівці, 2005. – С. 138-143.
6. *Казакевич О.* Громадська діяльність П. Г. Житецького на початку 60-х років ХІХ ст. // Наукові записки НаУКМА. Спеціальний випуск. – 2001. – Т. 19. – Ч. 1. – С. 142-145.
7. *Казакевич О.* Житецький П. Г. // Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І. Ф. Кураса. – К.: Вища школа, 2003. – С. 410-412.
8. *Казакевич О. М.* Роль П. Г. Житецького у створенні та діяльності Колегії Павла Галагана // Вісник: збірник наукових статей НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – Вип. 5. – С. 141-143.

Анотація

Казакевич О. М. Педагогічно-наукова та громадська діяльність П. Г. Житецького. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України. – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2005.

Дисертація присвячена видатному українському філологу, педагогу й громадському діячу П. Г. Житецькому. Дослідження базується на широкому комплексі опублікованих та архівних джерел, значну частину з яких вперше введено до наукового обігу. Розкрито процес формування суспільно-політичних та наукових поглядів ученого. У дисертації розглядається педагогічна діяльність П. Г. Житецького, висвітлюється його внесок у створення та діяльність Колегії Павла Галагана. Показано значення наукової спадщини ученого для культурно-освітнього та наукового розвитку України. В роботі вперше репрезентовано історичні погляди П. Г. Житецького, відзначено їх цінність для висвітлення його наукової та громадської діяльності. Дослідження характеризує П. Г. Житецького як важливого учасника українського національного руху. Зазначається, що П. Г. Житецький був одним із засновників Київської громади й активним учасником усіх її культурницьких та громадських заходів. Він відіграв значну роль у роботі Південно-Західного відділу Російського географічного товариства й журналу “Киевская Старина”, які були важливими осередками українського національного руху XIX ст.

Ключові слова: П. Г. Житецький, Колегія Павла Галагана, історія України, український національний рух, Київська громада, Південно-Західний відділ Російського географічного товариства, журнал “Киевская старина”.

Аннотация

Казакевич О. М. Педагогическая, научная и общественная деятельность П. И. Житецкого. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – История Украины. – Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова. – Киев, 2005.

Диссертация посвящена комплексному исследованию личности Павла Игнатьевича Житецкого – видного украинского педагога, ученого и общественного деятеля второй половины XIX – начала XX в.

В работе показано, что общественно-политические и научные взгляды П. И. Житецкого сформировались во время его обучения в Киевской духовной академии и на историко-филологическом факультете Университета

св. Владимира, в процессе самостоятельных научных поисков и общения в кругу украинолюбцев. Выяснено, что решающую роль в выборе научных и профессиональных приоритетов Житецкого сыграл его наставник М. А. Тулов. Среди мировоззренческих ориентиров П. И. Житецкого доминировала идея национальной и культурной самобытности украинского народа и его языка. Его взгляды на украинский вопрос отражены в полемической работе “Русский патриотизм”, неопубликованных записях и конспектах публичных выступлений. Изучение этой группы источников дает основания утверждать, что общественно-политическая позиция П. И. Житецкого сформировалась в начале 60-х гг. XIX в. и практически мало претерпела изменений в течение всей его жизни.

В ходе исследования установлен значительный вклад П. И. Житецкого в развитие педагогического дела. Почти три десятилетия он преподавал русскую словесность в средних учебных заведениях Киева. Ученый значительно повлиял на формирование организационных принципов деятельности Коллегии Павла Галагана – одной из наиболее прогрессивных частных гимназий того времени. В 1880-1882 гг., находясь в Санкт-Петербурге, П. И. Житецкий читал лекции в Петербургском университете и преподавал в Академии генерального штаба. Его перу принадлежат учебники “Теория сочинения с хрестоматией”, “Теория поэзии”, “Очерки из истории поэзии”, которые были высоко оценены педагогической общественностью и неоднократно переиздавались. Два из них были удостоены премии Петра Великого.

Многолетняя научная деятельность П. И. Житецкого принесла ему славу одного из крупнейших украинских филологов второй половины XIX – начала XX в. Она стала значительной вехой в длительном и сложном процессе борьбы за признание за украинским языком права на полноценное и свободное развитие. Такие работы ученого как “Очерк звуковой истории малорусского языка” и “Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII в.” были признаны научной общественностью и награждены Уваровской премией Российской академии наук. П. И. Житецкий плодотворно сотрудничал с И. В. Ягичем, А. А. Шахматовым и другими выдающимися учеными своего времени. За научные заслуги его избрали членом-корреспондентом Российской академии наук (1898 г.), почетным доктором Харьковского и Киевского университетов (1908 г.).

В диссертации впервые проанализированы исторические взгляды П. И. Житецкого. В научных и публицистических работах П. И. Житецкого просматривается целостная концепция истории Украины с древнейших времен до конца XVIII века, на формирование которой наиболее существенно повлияли труды М. А. Максимовича и Н. И. Костомарова. К изучению исторического процесса П. И. Житецкий подходил с позиций украинского романтического народничества, рассматривая историю Украины сквозь призму социального и национального развития широких слоев украинского населения.

Методологической основой исторической концепции П. И. Житецкого был позитивистский эволюционизм, в свете которого история Украины рассматривалась как непрерывный процесс развития ее населения.

В работе особое внимание уделено месту и роли П. И. Житецкого в украинском национальном движении второй половины XIX в. Еще студентом П. И. Житецкий стал одним из основателей и активных членов Киевской громады – общества, деятельность которого была направлена на научное изучение, развитие и популяризацию украинской культуры, просвещение широких масс украинского населения, на завоевание широких национальных прав украинцам. Как ученый филолог П. И. Житецкий активно участвовал в работе Юго-западного отдела Российского географического общества в течение всего времени существования этого важного центра украиноведения. Во второй половине 1870-х гг. П. И. Житецкий был обвинен в политической неблагонадежности и под давлением местной администрации вынужден был на некоторое время покинуть Киев. После возвращения он принял деятельное участие в издании украиноведческого журнала “Киевская Старина”, систематически обращался к властям с требованиями облегчить положение украинской культуры и языка, значительное внимание уделял работе с молодым поколением украинских общественных и политических деятелей. На склоне лет П. И. Житецкий, как один из авторитетнейших деятелей украинского движения, был избран членом многих общественных и политических организаций, хотя по состоянию здоровья уже не мог принимать деятельного участия в их работе.

Ключевые слова: П. И. Житецкий, Коллегия Павла Галагана, история Украины, украинское национальное движение, Киевская Громада, Юго-Западный отдел Русского географического общества, журнал “Киевская Старина”.

Annotation

Kazakevich O. M. Educational scientific and public activity of P. G. Zhytetsky. – Manuscript.

The thesis on obtaining Candidate’s degree on historical sciences, specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – National Dragomanov pedagogical University. – Kyiv, 2005.

The thesis is devoted to the prominent Ukrainian philologist, pedagogue and public figure Pavlo G. Zhytetsky. The research is based on the broad complex of published and archive materials. It describes the forming of Zhytetsky’s social, political and scientific views. The text deals with the teacher’s work of Zhytetsky, reveals his contribution in founding and functioning of the Collegium of P. Galagan. It is showed the significance of Zhytetsky’s scientific activity for the development of Ukrainian science, culture and education. For the first time the thesis presents the historical views

of Zhytetsky's, underlines their importance for his scientific and public activity. The study characterizes P. G. Zhytetsky as a considerable figure of Ukrainian national movement. It is pointed out that Zhytetsky was one of the founders of the Kyiv Hromada and had taken part in all of its cultural and public actions. He had played a significant role in functioning of the and South-West branch of Russian Geographical Society and "Kievskaja Starina" journal which were the important institutions of Ukrainian national movement of XIX century.

Key words: P. G. Zhytetsky, Collegium of P. Galagan, history of Ukraine, Ukrainian national movement, Kyiv Hromada, South-West branch of Russian Geographical Society, "Kievskaja Starina" journal.

КЛЧ
Пед-наукова та
впровадженська діяльність...
БІЦ

Поверніть книгу не пізніше зазначеного терміну

Підп. до друку
Ум. д

0103

